

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла
Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання**

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

Умань

2017

Методичні рекомендації з історії українського мовознавства обговорено на засіданні кафедри української мови та методики її навчання (протокол № 2 від 28 вересня 2017 року) та рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 2 від 25 жовтня 2017 року).

Рецензенти:

Зелінська О. Ю., доктор філологічних наук, доцент;

Комарова З. І., кандидат філологічних наук, доцент;

Розгон В. В., кандидат філологічних наук, доцент.

Історія українського мовознавства : методичні рекомендації до практичних робіт для студентів-філологів / уклад. **І. С. Гонца**. – Умань : ВПЦ “Візаві”, 2017. – 87 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра філології, а також вимог кредитно-модульної організації навчального процесу. Вони містить відомості про структуру курсу “Історія українського мовознавства”, теми та питання для обговорення на практичних заняттях, завдання для самостійної, індивідуальної й модульних контрольних робіт, відомості про методи й засоби діагностики успішності навчання, список джерел. Усе це сприятиме оптимізації навчальної діяльності студентів, допоможе виробити й удосконалити навички та вміння, необхідні для лінгвістичної підготовки.

Для студентів напряму підготовки 01014 Середня освіта (Українська мова і література) освітньо-кваліфікаційного рівня магістр.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курс “Історія українського мовознавства” покликаний завершувати загальнометодологічну підготовку студентів-філологів, зокрема магістрантів. Ґрунтовне засвоєння навчальної дисципліни допоможе майбутнім спеціалістам самовдосконалюватись у своїй мовознавчій освіті.

Мета: формування високого рівня лінгвістичної компетентності магістрантів у професійній діяльності.

Завдання:

- визначити етапи розвитку вітчизняного мовознавства;
- охарактеризувати основні праці лінгвістичного спрямування, видрукувані протягом усього історичного періоду;
- дати повну, цілісну картину вивчення окремих галузей українського мовознавства;
- запропонувати якнайповнішу інформацію про наукове опрацювання нагальних мовознавчих питань, про внесок українських науковців у розвиток лінгвістики.

Предмет: теорія розвитку українського мовознавства у різні часові проміжки; основні постаті вітчизняного мовознавства.

Зміст: предмет і завдання “Історії українського мовознавства”, характеристика найважливіших видань з історії українського мовознавства; основні етапи розвитку українського мовознавства; історія Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні.

Міжпредметні зв'язки. Курс “Історії українського мовознавства” взаємопов'язаний з навчальними дисциплінами “Вступ до

мовознавства”, “Історія української мови”, “Сучасна українська літературна мова”, використовує поняття філософії, культурології, естетики, психології.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати історію:

- ✓ виникнення українського мовознавства;
- ✓ розвитку досліджень із загального мовознавства;
- ✓ наукового вивчення слов'янських і неслов'янських мов в

Україні;

- ✓ створення Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН

України;

- ✓ становлення основних розділів мовознавчої науки.

Студент повинен уміти:

- ✓ давати оцінку основним здобуткам вітчизняного

мовознавства;

- ✓ характеризувати різні теоретичні положення лінгвістичних концепцій;

- ✓ орієнтуватися в сучасному лінгвістичному середовищі.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА”

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

УКРАЇНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО: ІСТОРІЯ, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ

Тема 1. Історія вивчення української мови

Предмет і завдання історії українського мовознавства.
Найважливіші праці з історії українського мовознавства.
Хронологізація українського мовознавства.

Тема 2. Староукраїнське мовознавство (І етап)

Історіографія досліджень II періоду розвитку мовознавства.
Передумови виникнення лінгвістичних праць у II періоді.
Граматичні трактати на українських землях у XIV – XVI ст.
Граматична теорія і практика в Україні у XVI – XVII ст. Мовознавчі трактати Максима Грека. Філологічні видання Івана Федорова.
“Буквар” І. Федорова.

Тема 3. Староукраїнське мовознавство (II етап)

Загальні тенденції розвитку староукраїнського мовознавства.
Лаврентій Зизаній та його науковий доробок. “Граматики славенскія правилноє синтагма” М. Смотрицького. “Лексиконь славеноросскій и имень тлькованіє” Памви Беринди. “Граматика словенська” Івана Ужєвича.

Тема 4–5. Вітчизняне мовознавство періоду перебування України у складі Російської імперії (кін. XVIII – поч. XX ст.)

Бібліографія староукраїнського мовознавства. Передумови

розвитку наукової думки у III періоді розвитку мовознавства. Найвидатніші праці О. П. Павловського, Я. Головацького, М. Осадци, С. Смаль-Стоцького, Г. Гартнера, І. Нечуя-Левицького, А. Кримського, П. Білецького-Носенка, М. Уманця і А. Спілки, Є. Желехівського та О. Недільського, О. О. Потебні, Б. Грінченка.

Тема 6. Українське мовознавство радянського часу (1917–1991 рр.)

Умови розвитку лінгвістичної науки. Бібліографія мовознавчих досліджень. Періодизація українського мовознавства у XX ст. Основні проблеми лінгвістики. Вивчення української лексики і фразеології у XX ст.

Тема 7–8. Історія українського правопису

Історія українського правопису (від XIV ст. до к. XVIII ст.). Правописи І. Котляревського й О. Павловського (у порівнянні). Правописна система М. О. Максимовича. Основні риси правопису збірки “Русалка Дністровая”. Боротьба між історико-етимологічними та фонетичними засадами правопису в XIX ст. Головні напрями роботи правописної комісії та підготовлені нею “Найголовніші правила українського правопису” (1921 р.). Історія укладання та видання “Українського правопису” 1928 року. Історія укладання та видання правописів 1933, 1946, 1960 років. Лінгвістичні дискусії щодо літери Г. Головні зміни в українському правописі 1990 року. Найважливіші зміни в проекті українського правопису 1999 (за ред. В. В. Німчука) та правописі 2003 (за ред. В. М. Русанівського).

Тема 9–10. Мовознавство в незалежній Україні

Мовознавство в незалежній Україні. Найважливіші українські лінгвістичні праці цього періоду. Пожвавлення роботи з питань культури української мови у зв'язку з набуттям останньою статусу державної. Сучасна мовна ситуація в Україні. Основні напрями наукової діяльності Інституту української мови НАН України. Роль В. В. Німчука в історії українського мовознавства. Концептуальні засади теоретичної граматики І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	інд	с. р.		л	п	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1. Українське мовознавство: історія, розвиток, перспективи										
Тема 1. Історія вивчення української мови	9	2	2	1	4	9			1	8
Тема 2. Староукраїнське мовознавство (I етап)	9	2	2	1	4	10		1	1	8
Тема 3. Староукраїнське мовознавство (II етап)	9	2	2	1	4	10		1	1	8
Тема 4–5. Вітчизняне мовознавство періоду перебування України у складі Російської імперії (кін. XVIII – поч. XX ст.)	11	2	4	1	4	9		1	1	7
Тема 6. Українське мовознавство радянського часу (1917–1991 рр.)	10	2	2	2	4	10	1		2	7
Тема 7–8. Історія українського правопису	10	2	2	2	4	12	1		2	9
Тема 9–10. Мовознавство в незалежній Україні	12	2	2	2	6	10		1	2	7
Разом за змістовим модулем 1	70	14	16	10	30	70	2	4	10	54
Усього годин	70	14	16	10	30	70	2	4	10	54
Модуль 2										
ІНДЗ	20	–	–	10	10	20	–	–	10	10
Усього годин	90	14	16	20	40	90	2	4	20	64

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I. УКРАЇНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО: ІСТОРІЯ, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Історія вивчення української мови Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела: 2, с. 5–6; 3, с. 3–6; 7, с. 23–46; 14, с. 7–39. Дидактичні матеріали	2
2.	Староукраїнське мовознавство (I етап) Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела: 1, с. 3–4; 2, с. 6–37; 3, с. 6–22; 4, с. 7–23. Дидактичні матеріали	2
3.	Староукраїнське мовознавство (II етап) Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела: 1, с. 5–6; 2, с. 37–42; 3, с. 12–17, 5, с. 23–35. Дидактичні матеріали	2
4.	Вітчизняне мовознавство періоду перебування України у складі Російської імперії (кін. XVIII – поч. XX ст.) Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела: 1, с. 6–10; 2, с. 49–74; 3, с. 22–31; 5, с. 32–46; 10, 23–35 Дидактичні матеріали	4
5.	Українське мовознавство радянського часу (1917–1991 рр.), IV період Конспект лекцій (електронний варіант)	2

	Літературні джерела: 1, с. 6–10; 2, с. 74–111; 3, с. 31–46; 5, с. 46–67. Дидактичні матеріали	
6.	Історія українського правопису Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела: 1, с. 10–14; 2, с. 115–205; 3, с. 46–137; 7, с. 68–102.	2
7.	Мовознавство в незалежній Україні (V період, 1991–2011 рр.). Конспект лекцій (електронний варіант) Літературні джерела : 1, с. 10–14; 2, с. 115–205; 3, с. 46–137; 7, с. 68–102. Дидактичні матеріали	2

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Історія вивчення української мови

1. Предмет і завдання історії українського мовознавства.
2. Найважливіші праці з історії українського мовознавства.
3. Хронологізація українського мовознавства.

Форма контролю: перевірка конспектів, презентацій і письмових відповідей з теми, репрезентація та обговорення доповідей, виконання тестів.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*
2. *Підготувати повідомлення (бажано з презентацією) на одну із запропонованих тем:*
 - «Українські лінгвісти про походження української мови».
 - «Проблема визначення статусу давньоруської мови».
 - «Стан освіти в Київській Русі».
 - «Джерела, що засвідчують зацікавлення питаннями мовознавства в Київській Русі».
 - «Зародження початків давньоруської лексикографії».

Запитання для самоконтролю

1. Що вивчає історія українського мовознавства? Який принцип лежить в основі вивчення курсу? 2. Які завдання стоять перед курсом “Історія українського мовознавства”? 3. Які дореволюційні праці з історії мовознавства існують? 4. У чому суть

теорії Погодіна-Соболевського? 5. Хто відстоював автохтонність українського етносу та його мови? 6. У яких працях висвітлено історію мовознавства ХХ ст. і чому? 7. Яка періодизація розвитку мовознавства є найбільш оптимальною? 8. На якому методі базується періодизація? 9. У яких працях розглядалися питання мовознавчого спрямування у східнослов'янських пам'ятках? 10. Що таке азбуковник, глосарій? Дайте характеристику побудові глосаріїв. 11. Яким роком датований перший азбуковник і де він видрукуваний? 12. Що таке Кормча книга? 13. Яке значення перших східнослов'янських розвідок?

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Варіант 1

1. Коли з'явилися перші лінгвістичні напрацювання на території України? а) у східних слов'ян; б) у кін. ХVІ – на поч. ХVІІ ст.; в) у ХХ ст.; г) у ХІХ ст.; д) після виходу “Слова о полку Ігоревім”.

2. Що стримувало розвиток мовознавства як науки до революції? а) соціальне гноблення; б) більшовицькі повстання; в) невизнання української мови; г) перебування під владою інших держав; д) відсутність видатних науковців.

3. Українське мовознавство займалося вивченням: а) української мови; б) грецької та латинської мов; в) англійської мови; г) старослов'янської мови; д) загальнотеоретичних питань.

4. Якого принципу слід дотримуватися при вивченні історії будь-якої науки? а) синхронії; б) послідовності; в) наступності; г) історизму; д) дедукції.

5. Що можна вважати завданням курсу “Історія українського мовознавства”? а) пошук нових оригінальних праць для дослідження; б) створення досконалої періодизації; в) характеристика праць, видрукуваних лише на початку ХХІ ст.; г) розгляд наукових лінгвістичних доробків у діахронії; д) визначення внеску вітчизняних та зарубіжних мовознавців у розвиток української лінгвістики.

6. Зарубіжними авторами праць, у яких дотично висвітлювалися питання українського мовознавства були? а) Л. Зизаній; б) Г. Ягич; в) О. Пипін; г) М. Грушевський; д) С. Булич.

7. Яким роком датований перший відомий азбуковник? а) 1180; б) 1220; в) 1282; г) 1340; д) 988.

8. Авторами теорії про російський етнічний характер населення Наддніпрянщини були: а) О. Пипін; б) О. Соболевський; в) В. Розов; г) М. Максимович; д) М. Погодін.

9. Хто вступив у полеміку з О. Погодіним щодо його антинаукових висловлювань? а) І. Котляревський; б) О. Соболевський; в) М. Максимович; г) В. Виноградов; д) А. Кримський.

10. Які періоди можна виокремити в історії українського мовознавства? а) українське мовознавство радянського часу; б) сучасне вітчизняне мовознавство; в) староукраїнське

МОВОЗНАВСТВО; г) мовознавство у східних слов'ян; д) новітнє мовознавство.

Варіант 2

1. Елементи зародження мовознавства як науки виявлені у:

а) “Слові о полку Ігоревім”; б) “Слові про закон і благодать”;
в) “Повісті минулих літ”; г) різних граматиках; д) літописах періоду Відродження.

2. Слов'яни цікавилися питаннями: а) походження мови;
б) встановлення періодизації мовознавства; в) перекладу незрозумілих слів; г) взаємозв'язків сусідніх мов; д) створення алфавіту.

3. Глосарій – це: а) азбуковник; б) словник; в) зібрання незрозумілих слів; г) підручник; д) граматика.

4. Глоси можуть бути: а) підрядкові; б) берегові;
в) міжрядкові; г) контекстуальні; д) оригінальні.

5. Традицію пояснювати незрозумілі слова за допомогою глос руські книжники успадкували від: а) персів; б) греків;
в) візантійців; г) французів;
д) болгар.

6. За способом трактування глоси можуть бути:
а) загальними; б) енциклопедичними; в) інтернаціональними;
г) етимологічними; д) морфологічними.

7. Еквіваленти глосемам добирали: а) автор твору; б) читач;
в) священник; г) переписувач; д) перекладач.

8. Яким роком датований перший відомий азбуковник?

а) 1180; б) 1220; в) 1282; г) 1340; д) 988.

9. Кормча книга – це: а) атлас морських карт; б) збірник

цивільних законів; в) збірник канонів у православних церквах;

г) зібрання творів святих отців; д) літопис.

10. Основними постулатами, якими користувалися

М. Погодін та О. Соболевський, були: а) українці – це автохтонне

населення; б) усі українські мовні риси – це галицько-волинський

діалект; в) росіяни прийшли у Київську Русь із Азії; г) Київ і

Київщина тепер до 15 ст. були російськими в культурно-етнічному

розумінні; д) українська мова – це діалект російської.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема. Староукраїнське мовознавство (I етап)

1. Історіографія досліджень II періоду розвитку мовознавства.
2. Передумови виникнення лінгвістичних праць у II періоді.
3. Граматичні трактати на українських землях у XIV – XVI ст.
4. Граматична теорія і практика в Україні у XVI – XVII ст.
5. Мовознавчі трактати Максима Грека.
6. Філологічні видання Івана Федорова.
7. “Буквар” І. Федорова.

Форма контролю: перевірка конспектів, виступи магістрів за тезами-відповідями на запитання та їх обговорення, виконання тестів.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*

2. *Підготувати повідомлення (бажано з презентацією) на одну*

із запропонованих тем:

- «Мовознавство старої доби».
- «Мовознавчі трактати XIV–XVI ст.».

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте особливості становлення історіографії східнослов'янської граматичної думки.
2. Які стадії та етапи розвитку пройшла граматична думка старої доби?
3. Які історичні передумови впливали на формування східнослов'янських мов?
4. Чи існували в XIV – XV ст. оригінальні граматичні твори? Назвіть їх.
5. Назвіть граматичні трактати XIV – XVI ст.
6. Яке значення трактату “О осмихъ частехъ слова”?
7. Уточніть час появи “Сказанія изъаавлєнно ѿ писмене(х)...”.
8. Які теоретичні засади та значення лінгвістичної праці Костянтина Костенецького “Сказаніє изъаавлєнно ѿ писмене(х)...”?
9. Яка роль братських шкіл у розвитку східнослов'янської культури?
10. Чому виникла потреба створення словників? Назвіть основні причини.
11. Охарактеризуйте граматичну спадщину Максима Грека.
12. Внесок Івана Федорова у розвиток українського мовознавства.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Варіант 1

1. Для граматичної думки у другому періоді було характерне: а) глибокі дослідження мови; б) ознайомлювальний характер досліджень; в) був всебічний аналіз теоретичного і фактичного матеріалу; г) перебільшується вплив грецької граматичної традиції; д) відомості про давні граматики з'являлися і в дослідженнях, присвячених іншим питанням.

2. Велику роль у вивченні граматик XVI – XVII ст. відіграли праці: а) Є. Макарушки; б) М. Возняка; в) О. Соболевського; г) П. Кузнецова; д) М. Грушевського.

3. Найвизначнішим лінгвістом, який досліджував II період був: а) П. Кузнецов; б) В. Німчук; в) М. Булахов; г) М. Павлюк; д) М. Плющ.

4. Студії над пам'ятками староукраїнської лінгвістики поживалися у: а) 70-х роках XX ст.; б) 60-х роках XX ст.; в) 90-х роках XX ст.; г) 70-х роках XIX ст.; д) на поч. XXI ст.

5. Об'єктом дослідження староукраїнських лінгвістів переважно була: а) українська мова; б) латинська мова; в) церковнослов'янська мова; г) російська мова; д) різні слов'янські мови.

6. Оригінальні граматичні твори українські лінгвісти створили: а) у XIII ст.; б) на межі XIV – XV ст.; в) у XIX ст.; г) наприкінці XVI – у XVII ст.; д) наприкінці XVIII – поч. XIX ст.

7. У XVIII ст. об'єктом уваги граматистів стали такі мови: а) грецька; б) латинська; в) російська; г) польська; д) українська.

8. Трактат “О осмихъ частехъ слова” написав:

- а) М. Смотрицький; б) Є. Славинецький; в) І. Дамаскин;
г) В. Німчук; д) невідомий автор.

Варіант 2

1. У трактаті “О осмихъ частехъ слова” йдеться про:

- а) будову слів; б) будову мови; в) частини мови; г) мову і мовлення;
д) члени речення.

2. У трактаті “О осмихъ частехъ слова” зображення слів на письмі характеризується як: а) пресложно; б) просто; в) двойственно; г) сложно; д) множественно.

3. Початковою формою дієслова у граматиках II періоду вважали: а) інфінітив; б) аорист; в) 1 ос. однини теперішнього часу; г) чоловічий рід однини минулого часу; д) 1 ос. однини майбутнього часу.

4. У трактаті “О осмихъ частехъ слова”: а) не названо мови, якої стосується викладена граматична наука; б) виділені граматичні категорії конкретної мови; в) досліджується грецька мова; г) описується вісім частин мови; д) основна увага звертається на класичну латину.

5. В Україні у кінці XVI ст. розповсюджуються церковнослов'янські тексти, бо: а) з'являється більше грамотних людей; б) розвивається друкарство; в) з'являються братські школи; г) поширюється православ'я; д) церковнослов'янська мова була міжнаціональною мовою всіх православних слов'ян.

6. “Буквар” Івана Федорова був надрукований у: а) 1954 р.; б) 1756 р.; в) 1574 р.; г) 1564 р.; д) 1793 р.

7. Сучасну послідовність букв в алфавіті усталив: а) М. Грек; б) І. Федоров; в) Л. Зизаній; г) М. Смотрицький; д) невідомий автор.

8. “Буквар” Івана Федорова містив: а) молитви; б) алфавіт; в) трактати про виховання; г) правила пунктуації; д) правила відмінювання дієслів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема. Староукраїнське мовознавство (II етап)

1. Загальні тенденції розвитку староукраїнського мовознавства.
2. Лаврентій Зизаній та його науковий доробок.
3. “Граматики славенскія правилноє синтагма” М. Смотрицького.
4. “Лексиконь славеноросскій и имень тлькованіє” Памви Беринди.
5. “Грамматика словенська” Івана Ужевича.

Форма контролю: перевірка конспектів, письмових відповідей з теми, бесіда за змістом доповідей, виконання тестових завдань.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*

2. Підготувати повідомлення (бажано з презентацією) на одну із запропонованих тем. Матеріали здати в електронному вигляді.

- Рукописний словник “Синоніма славеноросская” невідомого автора.

- Життєвий шлях Лаврентія Зизанія.

- “Граматики словенська” Лаврентія Зизанія.

- “Лексисъ” Лаврентія Зизанія.

- Постать М. Смотрицького у вітчизняному мовознавстві.

- “Граматики славенскія правилноє синтагма”

М. Смотрицького.

- Життєвий шлях Памво Беринди.

- “Лексиконъ славенороскій и имень тлькованіє”

Памви Беринди.

- Іван Ужевич як видатний лінгвіст.

- “Граматики словенська” Івана Ужевича.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні тенденції розвитку староукраїнського мовознавства. 2. Хто здійснив кінцеву кодифікацію церковнослов'янської мови? 3. Що являлось предметом вивчення й кодифікації більшості українських лінгвістів? 4. Яка терміносистема “Граматики словенська” Лаврентія Зизанія? 5. Які лексико-граматичні класи слів фігурують у праці М. Смотрицького? 6. Структура та значення “Лексикона...”

Памви Беринди. 7. Яку градацію системи частин мови пропонував І. Ужєвич?

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Варіант 1

1. У 1596 р. видруковано: а) “Грамати́ка словенська” Івана Ужєвича; б) “Грамати́ка словенська” Лавре́нтія Зизанія; в) “Лексиконь славенороскїй и именъ тлькованіє” Памви Беринди; г) “Лексисъ” Лавре́нтія Зизанія; д) “Граматики славенскія правилноє синтагма” М. Смотрицького.

2. Прізвище Зизаній походить від: а) місця поховання; б) українського діалектного слова *зизий* – “косоокий”; в) прізвиська батьків; г) перекладу з грецької мови слова *кукіль*; д) місця проживання.

3. Зизаній у своїй “Граматиці...”: а) виділив 8 частин мови; б) увів у слов’янську граматику орудний відмінок; в) в імені виділив 10 відмін; г) дав основи орфографії церковнослов’янської мови; д) описував живу українську народну мову.

4. Зизаній у “Лексисі...”: а) відстоював старослов’янську мову; б) виклав основні граматичні правила; в) використав українську мову, зокрема мову південно-західного наріччя; г) окремо писав частку *ся*; д) виділив вісім частин мови.

5. “Лексис...” Л. Зизанія видруковано у: а) 1582 р.; б) 1596 р.; в) 1627 р.; г) 1619 р.; д) 1643 р.

6. У “Лексисі...”: а) вміщено 1061 слово; б) поряд із перекладами подано синоніми; в) слова перекладалися із грецької

мови церковнослов'янською; г) відсутні діалектні лексеми;
д) поширена буквосполука /кз/.

7. Місцем народження М. Смотрицького вважають:

а) Кам'янець-Подільський; б) Вільно; в) Смотрич; г) Острог;
д) Київ.

8. “Граматики славенскія правилноє синтагма”

М. Смотрицького надруковано у: а) 1582 р.; б) 1596 р.; в) 1627 р.;
г) 1619 р.; д) 1643 р.

9. “Граматика ...” М. Смотрицького призначалася для:

а) молодших школярів; б) вчителів; в) братських шкіл;
г) церковнослужителів; д) простого українського населення.

10. М. Смотрицький у своїй “Граматиці ...”: а) ввів поняття

“вигук”; б) вперше виділив 8 частин мови; в) виділив місцевий
відмінок; г) описав синтаксис церковнослов'янської мови;
д) поділив іменники на 5 відмін.

11. “Лексиконъ славеноросскій и имень тлькованіє” Памви

Беринди був надрукований у: а) 1582 р.; б) 1596 р.; в) 1627 р.;
г) 1619 р.; д) 1643 р.

12. “Лексиконъ ...” П. Беринди складався із: а) 1 частини;

б) 2 частин; в) 3 частин; г) 4 частини; д) 8 частин.

13. Джерелами для “Лексикона ...” П. Беринди стали:

а) “Граматика...” І. Ужевича; б) “Лексис...” Л. Зизанія; в) праці
М. Грека; г) твори І. Котляревського; д) Острозька біблія.

Варіант 2

1. “Лексиконъ ...” П. Беринди містить: а) слова в алфавітному порядку; б) цитати; в) вірші українською мовою; г) переклад власних назв; д) фразеологізми.

2. Науку про виховання у П. Беринди називалася: а) дидактика; б) педагогіка; в) педагогія; г) пестунство; д) виховництво.

3. Вчителя П. Беринда називав: а) дидаскалом; б) граматиком; в) дяком; г) дітоучителем; д) пестуном.

4. Вихователя П. Беринда називав: а) вчителем; б) педагогом; в) дяком; г) пестуном; д) дітоводцем.

5. Значення “Лексикона ...” П. Беринди: а) зразок для наступників; б) підручник у братських школах; в) джерело вивчення історії української мови; г) джерело для вивчення діалектології; д) розмежовував старослов'янську і церковнослов'янську мови.

6. Івана Ужевича вважали: а) українським лінгвістом; б) російським лінгвістом; в) чеським лінгвістом; г) білоруським лінгвістом; д) східнослов'янським лінгвістом.

7. “Граматика словенська” Івана Ужевича написана у: а) 1582 р.; б) 1596 р.; в) 1627 р.; г) 1619 р.; д) 1643 р.

8. “Граматика словенська” Івана Ужевича написана: а) грецькою мовою; б) старослов'янською мовою; в) тодішньою українською народною мовою; г) латинською мовою; д) церковнослов'янською мовою.

9. У “Граматиці...” Івана Ужевича: а) не було згадки про двоїну; б) описано морфологію церковнослов’янської мови; в) схарактеризовано особливості української мови; г) надруковано кириличний алфавіт; д) не було згадки про частини мови.

10. “Синоніма словенороська...” була написана: а) Є. Славинецьким; б) М. Смотрицьким; в) П. Бериндою; г) невідомим автором; д) Л. Зизанієм.

11. “Синоніму словенороську...” ґрунтовно дослідив: а) В. Німчук; б) І. Ужевич; в) П. Житецький; г) О. Потебня; д) І. Білодід.

12. Особливостями словника “Синоніма словенороська...” є: а) розташування слів в алфавітному порядку; б) написаний скорописом; в) надрукований у друкарні І. Федорова; г) слова подаються у початковій формі: іменники – Н. в. однини, дієслова – 1 ос. одн. теп. часу; д) став посібником у школах.

13. “Синоніма словенороська...” написана: а) мовою південно-східного наріччя української мови; б) південно-західними говірками; в) церковнослов’янською мовою; г) латинською мовою; д) українсько-білоруським суржиком.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема. Вітчизняне мовознавство періоду перебування України у складі Російської імперії (кін. XVIII – поч. XX ст.)

1. Бібліоґрафія староукраїнського мовознавства.

2. Передумови розвитку наукової думки у III періоді розвитку мовознавства.

3. Найвидатніші праці О. П. Павловського, Я. Головацького, М. Осадци, С. Смаль-Стоцького, Г. Гартнера, І. Нечуя-Левицького, А. Кримського, П. Білецького-Носенка, М. Уманця і А. Спілки, Є. Желехівського та О. Недільського, О. О. Потебні, Б. Грінченка.

Форма контролю: колоквіум (усне опитування), бесіда за змістом доповідей, модульний тест.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*

2. *Підготувати повідомлення (бажано із презентацією) на одну із запропонованих тем:*

- «Грамматика русского языка» Я. Головацького.
- «Грамматика» М. Осадци.
- «Грамматика руської (української) мови» С. Смаль-Стоцького, Г. Гартнера.
- «Грамматика українського языка» І. Нечуя-Левицького.
- «Украинская грамматика» А. Кримського.
- «Словарь малороссийскаго, или юго-восточно-русскаго языка» П. Білецького-Носенка.
- «Словар російсько-український» М. Уманця і А. Спілки.
- «Малорусько-німецький словар» Є. Желехівського та О. Недільського.

- «О. О. Потебня – найвизначніша постать у дореволюційному українському мовознавстві» (без характеристики праць!).
- «Словар української мови» Б. Грінченка.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте бібліографію староукраїнського мовознавства.
2. Який статус мала українська мова на поч. ХІХ ст.?
3. Як називається перша граматика живої народної української мови? Яка градація системи частин мови представлена в цій праці?
4. За яким принципом правопису була створена “Граматика русского языка” М. Осадци?
5. Хто першим серед українських мовознавців спростував теорію спільної “колиски” і спільної праруської мови для трьох східнослов’янських мов?
6. За яким принципом була укладена “Граматика української мови” І. Нечуя-Левицького?
7. Як називається перша наукова історична граматика української мови? Хто її автор?
8. Яка структура “Украинской грамматики” А. Кримського?
9. Що означає термін “желехівка”? Які правописні особливості “желехівки”?
10. Яку лінгвістичну розвідку називають *словником української живої мови*?
11. Хто автор “*грінчевичівки*”?
12. Назвіть засновників наукової української діалектології.
13. Хто заклав основи наукового вивчення історії української мови?
14. Яка роль О. О. Потебні в розвитку українського мовознавства?

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Варіант 1

1. Які етапи у розвитку національних рухів в Україні виділяють історики? а) мовознавчий; б) фольклорно-етнографічний; в) літературний; г) громадянський; д) політичний.

2. Засновником української фольклористики став: а) М. Максимович; б) М. Цертелєв; в) Г. Калиновський; г) І. Котляревський; д) Я. Головацький.

3. Українську етнографію як науку започаткував: а) Г. Калиновський; б) О. Павловський; в) Ф. Туманський; г) М. Цертелєв; д) І. Нечуй-Левицький.

4. Автором “Изъясненій малороссійскихъ реченій” був: а) О. Павловський; б) М. Цертелєв; в) Ф. Туманський; г) І. Котляревський; д) Л. Зизаній.

5. Внесок Ф. Туманського: а) надрукував літопис Граб'янки; б) відкрив в Україні Академію наук; в) додав до “Літопису Малої Росії” словничок українських слів; г) привернув увагу російської громадськості до української мови; д) уклав словник української мови.

6. Поява “Енеїди” І. Котляревського: а) сприяла розвитку церковнослов'янської мови; б) започаткувала розвиток нової української літературної мови; в) супроводжувалася перекладними словничками; г) започаткувала розвиток етнографії; д) дозволила вивчення української мови у школах.

7. Першим із лінгвістів проти сприймання української мови як діалекту або мертвої мови виступив: а) І. Котляревський;

б) І. Войцехович; в) І. Срезневський; г) Т. Шевченко;
д) Я. Головацький.

8. “Грамматика малороссийского наречия...”

О. П. Павловського була видрукувана у: а) 1818 р.; б) 1849 р.;
в) 1843 р.; г) 1893 р.; д) 1907 р.

9. О. Павловський вважає українців: а) одноосібниками;
б) справедливими; в) схильними до навчання; г) працьовитими;
д) ліричними.

10. У своїй “Граматиці...” О. Павловський: а) описав фонетику української розмовної мови; б) охарактеризував старослов'янський варіант мови; в) звернув увагу на наявність букво сполук /дж/ і /дз/; г) акцентував увагу на українських демінутивах; д) додав словник українських слів, приказок тощо.

11. “Грамматика малороссийского наречия...”

О. П. Павловського базувалася на: а) морфологічному принципі правопису; б) фонетичному принципі правопису; в) історичному принципі правопису; г) смислового принципі правопису; д) фонетико-морфологічному принципі правопису.

12. Правопис О. Павловського підтримали:

а) І. Котляревський; б) П. Гулак-Артемівський; в) Б. Грінченко;
г) Г. Квітка-Основ'яненко; д) Є. Гребінка.

13. Бібліографічна інформація про розвиток українського мовознавства у III періоді містилася у: а) покажчику Л. Ф. Червінської та А. Т. Дикого “Українська мова”; б) працях Б. Грінченка; в) “Київській старовині”; г) словниках різних авторів XIX ст.; д) працях О. Потебні.

14. Питання українського мовознавства III періоду висвітлювалися у журналах: а) “Українське мовознавство”; б) “Филологические записки”; в) “Киевская старина”; г) “Дивослово”; д) “Записки наукового товариства ім. Шевченка”.

15. “Грамматика русского языка” Я. Головацького написана у: а) 1849 р.; б) 1818 р.; в) 1825 р.; г) 1907–1909 рр.; д) 1897 р.

Варіант 2

1. У граматиці Я. Головацького: а) аналізувалися фонетичні і граматичні явища української мови; б) часто зустрічалися галицькі діалектні риси; в) порівнювалися українська та церковнослов'янська мова; г) пропонувалися російсько-українські переклади; д) не виділялися частини мови.

2. “Грамматика українського языка” І. Нечуя-Левицького написана у: а) 1818 р.; б) 1849 р.; в) 1914 р.; г) 1907 – 1909 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

3. “Украинская грамматика” А. Кримського написана у: а) 1818 р.; б) 1849 р.; в) 1914 р.; г) 1907 – 1909 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

4. “Словарь малороссийскаго, или юго-восточно-русскаго языка” П. Білецького-Носенка написаний у: а) 1843 р.; б) 1849 р.; в) 1914 р.; г) 1907 – 1909 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

5. “Малорусько-німецький словар” Є. Желехівського та О. Недільського написаний у: а) 1843 р.; б) 1914 р.; в) 1907 – 1909 рр.; г) 1885 – 1886 рр.; д) 1907 – 1908 рр.;

6. “Словар російсько-український” за редакцією М. Уманця та А. Спілки видруковано у: а) 1843 р.; б) 1893 – 1898 рр.; в) 1907 – 1909 рр.; г) 1885 – 1886 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

7. “Словар української мови” Б. Грінченка видруковано у: а) 1843 – 1845 рр.; б) 1893 – 1898 рр.; в) 1907 – 1909 рр.; г) 1885 – 1886 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

8. Джерелом для словника Б. Грінченка стали: а) діалектна лексика; б) мова творів Лесі Українки; в) лексика Т. Шевченка; г) матеріали етнографічних збірників I пол. XIX ст.; д) мова творів усіх письменників до 1907 р.

9. Словник Б. Грінченка: а) містив цитати з українських творів; б) мав іншомовну лексику; в) пропонував переклад українських слів російською мовою; г) не мав наголосів словах; д) не пропонував суспільно-політичної лексики.

10. Які правописи побутували у III періоді розвитку мовознавства? а) павловичівка; б) кулішівка; в) грінчевичівка; г) желехівка; д) шевченічівка.

11. “Желехівка” пропонувала: а) м’який [л’]; б) на позначення [і] використовувався [jі]; в) твердий [р]; г) окреме написання частин слів -МЕШ, -СЯ; д) окрема написання префіксів НЕ-, МІЖ-.

12. Граматика Я. Головацького вважалася: а) першою граматикою живої народної мови; б) граматикою західноукраїнського варіанту нової літературної мови; в) невдалим варіантом українського правопису; г) однією з найкращих лексикографічних праць; д) граматикою для Центральної частини України.

13. У “Граматице руского языка” М. Осадци: а) значна увага звертається на морфологію; б) значна увага звертається на орфоепію; в) міститься низка синтаксичних термінолексем; г) пропагується спрощення вимови приголосних; д) заперечується існування українських норм літературної мови.

14. С. Смаль-Стоцький: а) був прихильником москвофілів; б) перший заперечив походження української мови із “колиски братніх народів”; в) вважав українську мову найближчою до сербської; г) підтримував політику царського уряду щодо заборони української мови; д) уклав першу шкільну граматику української мови.

15 І. Нечуй Левицький: а) був педагогом; б) написав граматику для дітей шкільного віку; в) притримувався етимологічного принципу правопису; г) значну увагу приділяв орфоепічним особливостям мови; д) у своїй “Граматиці ...” описав фонетику, морфологію і синтаксис.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема. Українське мовознавство радянського часу

(1917–1991 рр.)

1. Умови розвитку лінгвістичної науки.
2. Бібліографія мовознавчих досліджень.
3. Періодизація українського мовознавства у ХХ ст.
4. Основні проблеми лінгвістики.
5. Вивчення української лексики і фразеології у ХХ ст.

Форма контролю: перевірка конспектів, виступи магістрів за тезами-відповідями на запитання та їх обговорення, виконання тестів.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*

2. *Підготувати повідомлення (бажано з презентацією) на одну із запропонованих тем:*

- «Найважливіші праці з українського мовознавства радянського періоду».
- «Основні напрями наукової роботи М. Грунського».
- «М. Я. Калинович як представник порівняльно-історичного мовознавства».
- «Мовознавча діяльність О. Синявського».
- «Коло наукових зацікавлень І. Огієнка як мовознавця».
- «Наукова діяльність В. Ганцова».
- «Основні напрями наукової роботи О. Курило».
- «Відомий український мовознавець С. П. Бевзенко».
- «Лінгвістична діяльність М. Ф. Наконечного».
- «Мовознавча діяльність І. С. Свенціцького».
- «Наукова діяльність І. І. Ковалика».
- «Внесок А. П. Грищенка в сучасне українське мовознавство».
- «Лексикографічна робота в 20-х – 80-х роках ХХ ст.».

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні умови розвитку радянської лінгвістичної науки. 2. Які найважливіші праці з українського мовознавства радянського періоду Вам відомі? 3. Які Ви знаєте періоди становлення українського радянського мовознавства? 4. Розкрийте основні особливості вивчення української лексики і фразеології у ХХ ст. 5. У якому році було видано одинадцятитомний “Словник української мови”? 6. Хто з лінгвістів досліджував мову творів українських класиків? 7. Назвіть автора “Історії Персії та її письменства”. 8. Хто з мовознавців займався дослідженням питань із діалектології? 9. Хто уклав скрипниківський правопис? 10. У якому році засновано Інститут української наукової мови? 11. Коли почав виходити журнал “Мовознавство”

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

Варіант 1

1. М. Марр був засновником: а) нового українського правопису; б) яфетичної теорії мови; в) теорії фонемі; г) нового вчення про мову; д) Інституту наукової мови.

2. В українському мовознавстві радянського періоду були поширені ідеї: а) молодограматиків; б) структуралізму; в) неогумбольтїанства; г) марризму; д) порівняльно-історичного мовознавства.

3. Запис японських слів кирилицею придумав: а) М. Марр; б) Л. Щерба; в) Є. Поливанов; г) В. Виноградов; д) Л. Булаховський.

4. Журнал “Мовознавство” почав виходити із: а) 1921 р.; б) 1943 р.; в) 1967 р.; г) 1980 р.; д) 1953 р.

5. Інститут української наукової мови засновано у: а) 1921 р.; б) 1928 р.; в) 1945 р.; г) 1960 р.; д) 1991 р.

6. У 30–40-і роки ХХ ст. було репресовано : а) О. Синявського; б) В. Ганцова; в) С. Смерчинського; г) М. Жовтобрюха; д) І. Ужевича.

7. Дослідження діалектів української мови почалося у: а) 20 – 30-ті роки; б) 30 – 40-ті роки; в) 40 – 50-ті роки; г) 70 – 80-ті роки; д) 50 – 60-ті роки.

8. Вивчення пам’яток української мови проводилося у: а) 20 – 30-ті роки; б) 30 – 40-ті роки; в) 40 – 50-ті роки; г) 80-ті роки; д) 50 – 60-ті роки.

9. У 70 – 80-ті роки: а) зародилася українська лінгвостилістика; б) увага до культури української мови; в) дослідження міжмовних контактів; г) вивчалися пам’ятки української мови; д) видано новий правопис.

10. Скрипниківський правопис укладав: а) М. Скрипник; б) В. Ганцов; в) Л. Булаховський; г) А. Кримський; д) О. Шахматов.

Варіант 2

1. Орієнталістика – це: а) наука про птахів; б) сходознавство; в) європеїстика; г) розділ лінгвістики; д) утопічне вчення.

2. У період розвитку радянського мовознавства виділяли: а) 2 підперіоди; б) 3 підперіоди; в) 4 підперіоди; г) 5 підперіоди; д) 6 підперіоди.

3. Проблеми діалектології досліджували: а) М. Марр; б) Є. Тимченко; в) В. Ганцов; г) А. Кримський; д) О. Мельничук.

4. Л. А. Булаховський досліджував мовознавство: а) російське; б) українське; в) арабське; г) кавказьке; д) слов'янське.

5. Л. А. Булаховський написав: а) “Курс сучасної української літературної мови”; б) “Курс російської літературної мови”; в) “Словар української мови”; г) “Льокатив в українській мові”; д) “Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася”.

6. Є. Тимченко написав: а) “Льокатив в українській мові”; б) “Номінатив і датив в українській мові”; в) “Вокатив і інструменталь в українській мові”; г) “Акузатив в українській мові”; д) “Основи та проблеми сучасної лінгвістики”.

7. «Історію Персії та її письменства» написав: а) М. Марр; б) Л. Булаховський; в) А. Кримський; г) О. Мельничук; д) М. Калинович.

8. Мову творів українських класиків досліджував: а) А. Кримський; б) О. Курило; в) І. Білодід; г) О. Мельничук; д) М. Грунський.

9. “Словник української мови” в одинадцяти томах було видано у: а) 1970 – 1980 рр.; б) 1960 – 1970 рр.; в) 1950 – 1960 рр.; г) 1970 р.; д) 1980 – 1990 рр.

10. М. Марр вважав, що: а) усі мови світу розвивалися окремо; б) за комунізму всі мови світу зіллються в одну; в) звукова мова після своєї появи складалася з чотирьох елементів; г) українська мова походить з ієрогліфів; д) українська мова самостійна.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6–7

Тема. Історія українського правопису

1. Історія українського правопису (від XIV ст. до к. XVIII ст.).
2. Правописи І. Котляревського й О. Павловського (у порівнянні).
3. Правописна система М. О. Максимовича.
4. Основні риси правопису збірки “Русалка Дністровая”.
5. Боротьба між історико-етимологічними та фонетичними засадами правопису в XIX ст.
6. Головні напрями роботи правописної комісії та підготовлені нею “Найголовніші правила українського правопису” (1921 р.).
7. Історія укладання та видання “Українського правопису” 1928 року.
8. Історія укладання та видання правописів 1933, 1946, 1960 років.
9. Лінгвістичні дискусії щодо літери Г.
10. Головні зміни в українському правописі 1990 року.
11. Найважливіші зміни в проекті українського правопису 1999 (за ред. В. В. Німчука) та правописі 2003 (за ред. В. М. Русанівського).

Форма контролю: перевірка конспектів та письмових відповідей з теми, репрезентація та обговорення доповідей магістрів.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*

2. *Законспектувати статті:*

- Бурячок А. А. Про концепцію нової редакції українського правопису / А. А. Бурячок / Мовознавство. – 1995. – № 1. – С. 16–19.

- Німчук В. Ю. Шевельов і проблеми нашого правопису (до 100-річчя від дня народження Ю. Шевельова) / В. Ю. Німчук // Українська мова. – 2009. – № 2. – С. 95 – 101.

- Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О. А. Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7 – 21.

3. *Підготувати повідомлення (бажано із презентацією) на одну із запропонованих тем:*

- «Правописні системи І. Котляревського й О. Павловського» (у порівнянні).

- «Правописна система М. О. Максимовича».

- «Основні риси правопису збірки «Русалка Дністровая».

- «Головні зміни в українському правописі 1990 року».

- «Найважливіші зміни в проекті українського правопису 1999 та 2003 рр.»

Запитання для самоконтролю

1. Які основні особливості розвитку українського мовознавства середини й кінця ХХ століття? 2. Які основні риси мають українські правописи 1921, 1928–1929 рр.? 3. Назвіть основні

граматики та словники української мови цього періоду.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема. Мовознавство в незалежній Україні

(V період, 1991–2011 рр.)

1. Мовознавство в незалежній Україні.
2. Найважливіші українські лінгвістичні праці цього періоду.
3. Пожвавлення роботи з питань культури української мови у зв'язку з набуттям останньою статусу державної.
4. Сучасна мовна ситуація в Україні.
5. Основні напрями наукової діяльності Інституту української мови НАН України.
6. Роль В. В. Німчука в історії українського мовознавства.
7. Концептуальні засади теоретичної граматики І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської.

Форма контролю: бесіда з магістрами, перевірка конспектів та письмових відповідей з теми, репрезентація та обговорення підготовлених презентацій.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацювати лекційний матеріал.*
2. *Проаналізувати роль і значення основних сучасних мовознавчих напрямів та методів дослідження.*
3. *Законспектувати (матеріал має бути представлений у рукописному варіанті) працю Кочергана М., що представляє*

напрями й методи сучасної лінгвістики: Мовознавство на сучасному етапі / М. Кочерган // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 24 – 29 (розгорнутий конспект).

4. Скласти опорні картки-персоналії таких дослідників: Е. Д. Білецький, І. К. Білодід, І. Р. Вихованець, А. П. Грищенко, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, М. А. Жовтобрюх, А. П. Загнітко, І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, В. В. Німчук, Г. П. Півторак, М. Я. Плющ, В. Г. Скляренко, О. О. Тараненко, О. Б. Ткаченко, В. М. Русанівський.

Запитання для самоконтролю

1. Хто із відомих сучасних мовознавців зробив найбільший внесок у дослідження лінгвістичної спадщини II періоду? 2. У чийх граматиках простежувалися особливості південно-західного наріччя? 3. Хто ввів Г? 4. Коли написані найбільш відомі праці і які?

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

Мета проведення контрольної роботи з історії українського мовознавства – перевірити рівень знань магістрантів етапів розвитку мовознавства, історії становлення основних розділів мовознавчої науки та виявити вміння аналізувати лінгвістичні праці.

Контрольна робота складається із 15 варіантів, кожен із яких містить по 3 завдання: два теоретичні питання і одне тестове, що складається із десяти питань. Усі завдання спрямовані на контроль рівня знань магістрантами етапів розвитку українського мовознавства, інформації про видатні постаті вітчизняної лінгвістики та основні мовознавчі праці XI – XXI ст. Даючи відповіді на теоретичні питання, магістрант має зробити компаративний аналіз окремих праць у межах періоду. Останнє завдання містить десять тестів, які також зорієнтовані на перевірку лінгвістичної компетентності магістранта.

У розроблених варіантах завдань реалізовано принцип комплексності, який потребує вміння застосовувати інтегровані знання програмного матеріалу.

Усі варіанти завдань відповідають програмним вимогам. Критерії оцінювання виконаних завдань належним чином обґрунтовані.

ЕТАЛОН ВІДПОВІДІ

Варіант № 15

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Визначити основні напрями досліджень новітнього мовознавства.

Починаючи з 60-х років минулого століття, у мовознавстві спостерігається бурхливий розвиток зіставних досліджень на матеріалі різних мов світу. потребували плідного продовження у конкретних зіставних студіях 70 – 80 років. Зіставне мовознавство початку ХХІ століття відзначається врахуванням основних загальнолінгвістичних тенденцій. Сучасний же стан загального мовознавства характеризується поліпарадигмальністю, зокрема використанням надбань різних наукових течій у проведенні лінгвістичних досліджень. Так, останнім часом науковці продовжують працювати на основі добре налагоджених, традиційних підходів до зіставлення мовних даних із метою виявлення ізоморфних та аломорфних рис. Серед таких напрямів відзначаються дослідження у галузі **зіставної лексикології**. Найбільш плідно працюють фахівці у галузі лексичної семантики. Цьому активно сприяє проведення наукових конференцій у Київському національному лінгвістичному університеті “Проблеми зіставної семантики” під керівництвом професора М. П. Кочергана у 1995 – 2005 роках.

Питання вербалізації світу стали передвісниками **когнітивної лінгвістики**, тобто виявлення шляхів «ословлення» позамовної дійсності. Такий підхід дозволяє віднайти етнокультурні та

індивідуально-психологічні риси номінації одних і тих самих явищ та предметів навколишнього світу. Спроби реконструкції концептуальної та мовної картин світу на матеріалі різного мовного матеріалу, зіставлення їхніх окремих фрагментів наразі є чисельними та надзвичайно перспективними. Актуальним є також відтворення особливостей національних, вікових, гендерних, статусних і психологічних рис мовної особистості. Її потенціал чекає на дослідницьке вирішення.

Особливості співвідношення мови та мислення, мови та культури, мови та мовлення на даних, які надають різні етнічні групи, є вельми корисними для розвитку теорії міжкультурної комунікації, оскільки дозволяють передбачити можливі проблеми у спілкуванні людей, що є носіями різних мов і запобігти непорозумінням у процесі спілкування. Цікавими у такому ракурсі є міжмовні та міжкультурні паралелі; аспекти взаємодії елементів різних мов. Окреслений підхід дозволяє також підвищити ефективність викладання іноземних мов шляхом залучення результатів зіставних досліджень. Причому це стосується не тільки зіставлення мовних, але й мовленнєвих результатів, враховуючи й етнокультурні та лінгвокультурні показники.

Мовознавці пропонують нові підходи до вивчення мови, тобто по-іншому виділяють частини мови та члени речення. Що стосується синтаксису, то перевага надається семантичному погляду, виділяється предикати, суб'єктні та об'єктні синтаксеми, вторинні синтаксеми тощо.

Таким чином, мовознавство незалежної України розвивається

особливо стрімко. Наука повністю позбавилася впливу цензури, що й зумовило появу низки лінгвістичних праць монографічного характеру, дисертацій, збірників наукових статей тощо. Водночас науковці мають великі можливості щодо апробації результатів своїх досліджень на різноманітних конференціях.

Отже, ХХ ст. – початок ХХІ ст. – це період бурхливого розвитку української мовознавчої науки.

2. З’ясувати місце праці “Изъясненіє малороссійскихъ реченій” Федора Туманського у вітчизняному мовознавстві.

1793 року побачило світ “Изъясненіє малороссійскихъ реченій” Федора Туманського, в якому російською мовою пояснювалися значення 333 слів. Ф. Туманський розшукав “Літопис Малої Росії”, надрукував його у періодичному виданні і додав зазначений словничок, який, проте, мав низку недоліків, зокрема слова були розташовані не за алфавітом і без наголосів. Але, незважаючи на це, словник мав велике значення: автор звернув увагу громадськості на потребу збирати і перекладати українські слова, хоча його в більшості вважали російським лексикографом.

Федір Йосипович Туманський, закінчивши навчання, повернувся в Україну, де у 1778–1779 рр. організував “Топографічний опис” Гетьманщини й склав детальні анкети-програми для збирання історико-географічних, економічних, етнографічних, а також природознавчих й антропологічних відомостей. Обраний у 1779 р. членом-кореспондентом Петербурзької АН, він розгорнув широкі плани культурно-наукової

праці в Україні. Наприкінці 1779 – на поч. 1780 р. він висунув проект Академічної книгарні у Глухові, який був здійснений, і цікавий “План о заведеній в Малороссии ... Академического Собрания”, своєрідного зародку Української АН (цей проект не був здійснений). Тоді ж Туманський мав намір написати “полную историю Малороссии”, у зв’язку з чим звертався до Петербурзької АН з проханням вислати йому до Глухова відповідні архівні джерела та інші матеріали. Але Академія поставилася до цього проекту скептично, і він не був реалізований. Після ліквідації Гетьманщини Туманський розгорнув широку наукову й літературно-видавничу діяльність у Петербурзі, зокрема журнал “Российский Магазин” (1792 – 1794), у якому розміщено чимало важливіших матеріалів до історії України, серед них Літопис Граб’янки. 1801 року Туманський вийшов у відставку й оселився на своєму хуторі біля Глухова, але й далі брав участь у літературно-публіцистичній діяльності українських патріотів Лівобережжя. Похований у Глухові.

II. Виконати тести

1. *Науку про виховання у П. Беринди називалася* а) дидактика; б) педагогіка; в) педагогія; **г) пестунство**; д) виховництво.

2. *“Грамматика малороссийского наречия...” О. П. Павловського базувалася на* а) морфологічному принципі правопису; **б) фонетичному принципі правопису**; в) історичному принципі правопису; г) смислового принципі правопису; д) фонетико-морфологічному принципі правопису.

3. *Правопис О. Павловського підтримали* а) І. Котляревський; б) **П. Гулак-Артемівський**; в) Б. Грінченко; г) **Г. Квітка-Основ'яненко**; д) Є. Гребінка.

4. *“Словар української мови” Б. Грінченка видруковано у* а) 1843 – 1845 рр.; б) 1893 – 1898 рр.; в) **1907 – 1909 рр.**; г) 1885 – 1886 рр.; д) 1907 – 1908 рр.

5. *О. О. Потебня* а) працював над питаннями наголосу; б) досліджував проблеми походження мови; в) розробив наукове підґрунтя східнослов'янської діалектології; г) заснував Академію наук України; д) засуджував погляди С. Смаль-Стоцького

6. *Більшість граматик у ХІХ ст. не стали загальнонародними, бо* а) не відображали живої народної мови; б) **українських шкіл за Російської імперії не існувало**; в) не було кому вчитися у школах; г) не було можливості придбати підручники; д) більшість із них були у рукописах.

7. *Які етапи у розвитку національних рухів в Україні виділяють історики?* а) мовознавчий; б) **фольклорно-етнографічний**; в) літературний; г) громадянський; д) політичний.

8. *Засновником української фольклористики став* а) М. Максимович; б) **М. Цертелєв**; в) Г. Калиновський; г) І. Котляревський; д) Я. Головацький.

9. *“Словарь малороссийскаго, или юго-восточно-русскаго языка” П. Білецького-Носенка* а) пропонував переклад найбільш поширених російських фразеологізмів; б) містив зразки діалектного мовлення; в) мав вказівки на належність слів до

певної частини мови; г) фіксував усі слова на позначення економічних понять; д) не був видрукований у XIX ст.

10. Більшість граматик у XIX ст. не стали загальнонародними, бо а) не відображали живої народної мови; б) українських шкіл за Російської імперії не існувало; в) не було кому вчитися у школах; г) не було можливості придбати підручники; д) більшість із них були у рукописах.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Варіант 1

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Розкрити суть гіпотези Погодіна – Соболевського.
2. З'ясувати значення “Грамматика малороссийского наречия...”

О. П. Павловського.

II. Виконати тести.

Варіант 2

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Визначити основні передумови розвитку наукової лінгвістичної думки у ХІХ ст.

2. Вказати значення трактату “О осмихъ частехъ слова” для українського мовознавства.

II. Виконати тести.

Варіант 3

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Сформулювати передумови виникнення лінгвістичних праць у II періоді розвитку мовознавства

2. З'ясувати значення “Малорусько-німецького словаря” Є. Желехівського та О. Недільського для українського мовознавства.

II. Виконати тести.

Варіант 4

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Охарактеризувати основні постулати “Граматики українського язика” І. Нечуя-Левицького.

2. Вказати основні віхи розвитку радянського періоду у мовознавстві

II. Виконати тести.

Варіант 5

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Визначити осевої етапи розвитку українського мовознавства.
2. Описати усі позитивні та негативні аспекти “Словаря української мови” Б. Грінченка.

II. Виконати тести.

Варіант 6

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Розкрити суть поглядів С. Смаль-Стоцького.
2. Визначити основні етапи розвитку мовознавства у східних слов'ян.

II. Виконати тести.

Варіант 7

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. З'ясувати значення “Букваря” Івана Федорова для українського мовознавства.
2. Дати загальну характеристику I етапу розвитку радянського мовознавства.

II. Виконати тести.

Варіант 8

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Схарактеризувати “Українську граматику” А. Кримського.
2. Описати основні положення, запропоновані М. Смотрицьким

у своїй граматиці.

II. Виконати тести.

Варіант 9

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Схарактеризувати основні умови розвитку лінгвістики у радянський період

2. З'ясувати значення праць Лаврентія Зизанія для українського мовознавства.

II. Виконати тести.

Варіант 10

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. З'ясувати значення словника П. Беринди.

2. Вказати, хто із мовознавців і в яких працях обстоював фонетичний принцип правопису.

II. Виконати тести.

Варіант 11

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. З'ясувати роль братських шкіл у XVI – XVII ст.

2. Схарактеризувати “Словар російсько-український”

М. Уманця і А. Спілки

II. Виконати тести.

Варіант 12

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. З'ясувати суть марризму.

2. Схарактеризувати внесок “Малорусько-німецького словаря”

Є. Желехівського та О. Недільського в розвиток українського

МОВОЗНАВСТВА

II. Виконати тести.

Варіант 13

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Схарактеризувати лінгвістичні погляди О. О. Потебні.
2. Описати загальні тенденції розвитку староукраїнського

мовознавства.

II. Виконати тести.

Варіант 14

I. Дати відповідь на теоретичні питання

1. Схарактеризувати III період (50 – 60-і роки) розвитку радянського мовознавства.

2. З'ясувати основні напрями та значення “Граматики словенської” Івана Ужевича.

II. Виконати тести.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення деяких питань і тем, що не були розглянуті в курсі лекцій, підготовку до практичних занять, конспектування статей.

Ефективність самостійної роботи студента викладач виявляє на практичних заняттях, під час перевірки зошитів із самостійної роботи й враховує в загальній оцінці за змістовий модуль.

<i>№ теми</i>	<i>Зміст самостійної роботи</i>	<i>Кількість годин</i>
1.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до усного опитування. Підготовка повідомлень: «Періодичні та неперіодичні видання з українського мовознавства», «Вивчення неіндоєвропейських мов». Література: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10	5
2.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до самостійної роботи. Підготовка повідомлень: «Соціолінгвістичні дослідження», «Дослідження античних мов». Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12	5
3.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до ТК. Підготовка повідомлення: «Науково-популярне видання «Культура слова» (час заснування, автори, тематика публікацій)». Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12	5
4.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до написання письмової роботи. Підготовка повідомлень: «Перші спроби характеристики українських діалектів (II половина	5

	XVIII – початок XIX ст.)», «Діалектологічні дослідження середини XIX – початку XX ст.». Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12	
5.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка повідомлень: «Практичні здобутки української лексикографії на початок XX ст.», «Дослідження української орфоєпії», «Історія вивчення методики викладання української мови у школах». Література: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 12	5
6.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до написання контрольної роботи. Література: 1, , 4, 5, 8, 9, 10, 12	5
7.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до тестового контролю. Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12	5
8.	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до тестового контролю. Підготовка повідомлення: «Основні особливості нового українського правопису». Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12	5
Разом за XI семестр		40

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Історія українського мовознавства» – це вид науково-дослідної роботи студентів, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень їхньої навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних та семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчальної дисципліни.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВОЇ РОБОТИ «ПЕРСОНАЛІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА»

1. Орієнтовний обсяг ІНДЗ: 10–15 сторінок друкованого тексту.

2. Орієнтовна структура ІНДЗ: 1. Вступ. 2. Основні етапи життєвого шляху дослідника. 3. Загальний огляд наукової діяльності лінгвіста. 4. Ґрунтовний аналіз кількох мовознавчих праць дослідника. 5. Висновки. 6. Список використаних джерел.

3. Друк: на аркуші А–4, шрифтом Times New Roman 14 кеглем, міжрядковий інтервал 1,5; поля – верхнє / нижнє – по 2 см, лівє – 2,5 см, правє – 1 см.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

№ з\ п	Мовознавці	Рекомендована література
1.	Агатангел Юхимович Кримський	Веркалець М. М. А. Ю. Кримський у колі своїх сучасників. – К., 1990; Ілленко І. Хватальна евакуація. За слідчою справою А. Кримського // Літературна Україна. – 1990. – 25 жовтня; Рибалкін В. С. А. Ю. Кримський як арабіст-діалектолог // Мовознавство. – 1991. – № 2; Німчук В. В. Голгофа А. Римського (до 60-річчя від дня трагічної смерті) // Українська мова. – 2002. – № 4
2.	Олекса Наумович Синявський	Грищенко А. П. Пам'яті видатного мовознавця // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 23–29; Жовтобрюх М. А. Визначний дослідник української мови // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 12. – С. 18–25
3.	Євген Костянтинович Тимченко	Жовтобрюх М. А. Є. К. Тимченко як дослідник української мови / Українська мова і література в школі. – 1966. – № 10. – С. 8–24; Жовтобрюх М. А. Євген Костянтинович Тимченко – вчений і педагог // Мовознавство. – 1991. – № 5. – С. 63–69;

		Кровицька О.В. Лексикографічна спадщина Є. Тимченка // Постаті та ідеї: З історії мовознавства в Україні. – К., 1995. – С. 41–47
4.	Юрій Володимирович Шевельов	Зорівчак Р. Закоханий у вроду та мудрість слова // Мовознавство. – 2002. – № 2–3. – С. 77–80; Я ніколи нікого не зрадив: Шевельов – з Шевельовим – про Шевельова // Слово і час. – 2002. – № 5. – С. 74–77; Масенко Л. Юрій Шевельов – видатний український мовознавець // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 60–67; Ткач Л. Він руйнував Карфаген нашої провінційності // Урок української. – 2003. – № 7. – С. 57–61
5.	Іван Костянтинович Білодід	Цілуйко К. К. Іван Костянтинович Білодід // УМШ. – 1956. – № 5; Жовтобрюх М. А. І. К. Білодід // УМЛШ. – 1966. – № 9; Іван Костянтинович Білодід. – К., 1976; Багмут Й. А. Визначний учений і громадський діяч // Радянське літературознавство. – 1966. – № 8
6.	Леонід Арсенійович Булаховський	Білодід І. К. Леонід Арсенійович Булаховський. – К., 1968. – 80 с.; Леонід Арсенійович Булаховський // Кравчук Р. В. З історії слов'янського мовознавства. – К., 1961; Лукінова Т. Б. Лінгвістична спадщина

		Л. А. Булаховського і радянська славістика. – К., 1978; Русанівський В. М. Відомий український філолог-історик // Український історичний журнал. – 1963. – № 2. – С. 118–120
7.	Микола Кузьмич Грунський	Лукінова Т. Б. Микола Кузьмич Грунський // Мовознавство. – 1972. – № 6; Черторижская Т. К. Николай Кузьмич Грунский (1872 – 1951) – Русский язык в школе. – 1973. – № 1; Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000
8.	Михайло Андрійович Жовтобрюх	Високий обов'язок ученого // Мовознавство. – 1985. – № 5. – С. 28–29; Михайло Андрійович Жовтобрюх // Мовознавство. – 1995. – № 6. – С. 79
9.	Михайло Якович Калинович	Ржевуцька Е. Є. М. Я. Калинович (1888 – 1949) // УМШ. – 1954. – № 1. – С. 25–29; Жлуктечко Ю. О., Мельничук О. С., Синцова І. П. Академік М. Я. Калинович – учений, педагог, людина // Мовознавство. – 1988. – № 5. – С. 3–8; Жлуктечко Ю. О. Михайло Якович Калинович. – К., 1991. – 76 с.; Пашкова Н. І. Курс “Вступ до мовознавства” академіка М. Я. Калиновича // Постаті та ідеї. – К., 1995. – С. 53–56
10	Микола Миколайович	Микола Миколайович Пилинський // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 78–79;

	Пилинський	Єрмоленко С. Я. Теоретик і практик культури мови // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 3–7; Тягу нова М. Він навчав нас бути людьми// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – № 4. – С. 202–203
11	Віталій Макарович Русанівський	Сологуб Н. М. Він пізнав і слово, і життя // Трибуна. – 1990. – № 11. – С.13; Віталій Макарович Русанівський. – К., 2001. – 46 с.; Творче високоліття мовознавця // Дивослово. – 2001. – № 6. – С. 63
12	Кирило Кузьмич Цілуйко	Кирило Кузьмич Цілуйко // Мовознавство. – 1982. – № 1; Стрижак О. С. К. К. Цілуйко як ономаст (короткі спогади і роздуми) // Українська ономастика. – К., 1998. – С. 4–14
13	Василь Іванович Сімович	Білоус М., Терлак З. Василь Сімович. 1880 – 1944. Життєписно-бібліографічний нарис. – Львів, 1995; Дзендзелівський Й. Сімович Василь Іванович // Українська мова : Енциклопедія. – К., 2000
14	Іван Іванович Ковалик	Іван Іванович Ковалик // Мовознавство. – 1989. – № 4; Ковалик Іван // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1994. – Т. 3; Демський М. Ковалик Іван Іванович // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Історія українського мовознавства».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 40 балів.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань дослідження	5
2.	Складання плану роботи	5
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел (рецензій, критичних оглядів, статей тощо). Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	10
4.	Ґрунтовність аналізу наукової концепції дослідника, оригінальність власних думок, неупередженість суджень	5
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції	5
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	10
РАЗОМ		40

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) *за джерелом інформації:*

- а) словесні: лекції, семінари, пояснення, розповіді, бесіди;
- б) наочні: спостереження, ілюстрування, демонстрування;
- в) практичні: вправи.

2) *за логікою передачі і сприймання навчальної інформації:*
індуктивні, дедуктивні, традиційні, аналітико-синтетичні.

3) *за ступенем самостійності мислення:* пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові, дослідницькі.

4) *за ступенем керування навчальною діяльністю:* під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Із метою діагностики й контролю ефективності навчальної (зокрема й самостійної) роботи студента впроваджено усне опитування на практичних заняттях, тематичні письмові самостійні роботи, підсумкові модульні контрольні роботи після вивчення кожного змістового модуля, виконання завдань ІНДЗ (написання рефератів).

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль за засвоєнням знань із навчальної дисципліни “Історія українського мовознавства” проводиться за чотирма етапами: самоконтроль, письмовий контроль, тестовий контроль, контрольна робота.

Самоконтроль передбачає підготовку відповідей на питання, які пропонуються студентам на лекціях.

Письмовий контроль має такі різновиди: а) письмове теоретичне експрес-опитування; б) написання письмових самостійних робіт; в) індивідуальні письмові роботи.

Тестовий контроль становить собою вибір правильної відповіді на теоретичні питання.

Контрольна робота передбачає виконання завдань різного типу.

У кінці семестру магістранти складають *залік*, який виставляється автоматично при отриманні з дисципліни від 2,75 до 5,00 балів.

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ
СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Оцінка ESTS	Бали	Вітчизняна шкала	
A	4,75–5,00	5	ВІДМІННО – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навиків
B	4,25–4,74	4	ДОБРЕ – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4	ДОБРЕ – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3	ЗАДОВІЛЬНО – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	2,75–3,24	3	ЗАДОВІЛЬНО – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,74	2	НЕЗАДОВІЛЬНО – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

1. **Усне опитування** магістрантів відбувається на практичних заняттях за змістом теоретичного матеріалу, що розглядається на практичних заняттях, та матеріалом, що опрацьовується студентами самостійно.

2. **Письмове опитування** – поточні види письмових робіт, які є обов'язковими на практичних заняттях з дисципліни. Усі завдання виконуються згідно з темами практичних занять.

3. **Тестовий контроль** проводиться як поточно-підсумковий контроль за матеріалом практичних занять.

4. **Контрольна робота** проводиться після закінчення вивчення матеріалу (як теоретичного, так і практичного) дисципліни з метою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі. Завдання для кожного студента індивідуальні. Робота проводиться один раз.

5. Пропущене з поважної причини заняття студент повинен відпрацювати на кафедрі української мови та методики її навчання в установленій викладачем термін.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 (поточне оцінювання)								Модуль 2 (ІНДЗ)	ПК	Сума балів
ЗМ 1										
48										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
6	6	6	6	6	6	6	6	40	12	100

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, ІНДЗ, підсумковий контроль) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у “Тимчасовому положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА В ІМЕНАХ

В історії українського мовознавства ХХ ст. (за часів СРСР) виділяють такі періоди:

I період (1917 р. – початок 30-х рр.): активні дослідження фонетики і граматики, історії й діалектології української мови; яскраво виражене практичне спрямування мовознавчої науки; засновано Інститут української наукової мови Всеукраїнської академії наук (1921 р.), створено кафедри української мови у вищих навчальних закладах; укладання перекладних і термінологічних словників («Російсько-український словник» за редакцією А. Кримського (т. 1–3, 1924–1933 рр.)); з'явилися підручники і посібники з української мови (М. Грунського і Г. Сабалдира в 1920 р., О. Синявського в 1923 р., М. Наконечного в 1928 р.; «Нариси української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI–XVIII ст.» О. Шахматова та А. Кримського в 1922 р., «Нарис історії української мови» П. Бузука в 1927 р.); розпочалася робота з укладання «Історичного словника української мови» (у 1930 і 1932 рр. опубліковано два випуски першого тому). На початку 30-х років розпочалася боротьба офіційної комуністичної політики проти української мови та культури. Безпідставно були репресовані В. Ганцов, М. Гладкий, О. Курило, С. Смеречинський, М. Сулима, К. Німчинов, О. Синявський, О. Ізюмов, Г. Сабалдир, згодом А. Кримський та ін.

II період (30-ті – 40-ві рр.): наступ на українізацію і репресивна

політика ВКП(б) – КПРС; згорталися теоретичні дослідження і була зупинена практична робота; були видрукувані нечисленні праці, зокрема: «Історія форм української мови» М. Грунського та П. Ковальова (1931 р.), «Вступ до мовознавства» М. Калиновича (1940 р.); власне наукові проблеми досліджували мовознавці, які змушені були емігрувати (Є. Онацький, П. Ковальов, Ю. Шевельов, І. Огієнко, В. Чапленко та ін.).

III період (50-ті – 60-ті рр.): намагання оновити теорію мовознавства; приділяється увага розвитку граматичних досліджень, лексикографії та лінгвостилістики; виходять друком такі праці: «Курс сучасної української мови» (у двох томах) за редакцією Л. Булаховського, «Історична граматики української мови» О. Безпалька, М. Бойчука, М. Жовтобрюха, С. Самійленка, «Курс історії української літературної мови» (у двох томах; 1958–1961 рр.); «Українсько-російський словник» (у шести томах; 1953–1963 рр.), «Російсько-український словник» (у трьох томах; 1968 р.), «Словник мови Т. Г. Шевченка» (у двох томах; 1964 р.); зароджується українська лінгвостилістика й активно досліджуються діалекти української мови.

IV період (70-ті – 80-ті рр.): активно розвивається порівняльно-історичне мовознавство; виходять друком «Словник української мови» (в одинадцяти томах; 1970–1980 рр.), «Етимологічний словник української мови» (в семи томах; видрукувано лише чотири (1982 р., 1985 р., 1989 р., 2003 р.)), «Атлас української мови» (у трьох томах; 1984 р., 1988 р., 2001 р.), курс «Сучасна українська мова» (у п'яти томах; 1969–1973 рр.).

Найвидатнішими постатями розвитку українського мовознавства в ХХ ст. є:

Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) – видатний сходознавець, мовознавець, літературознавець, фольклорист, етнограф, історик, письменник, перекладач; опублікував до 1000 наукових праць, найголовнішими з яких є «Нарис з історії української мови», написаний у співавторстві з О. Шахматовим (1922 р., 1924 р.), «Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалась» (1922 р.), «Нарис українського правопису до 1927 р.» (1929 р.), «Українська граматика...» (1907 р.) та ін.;

Микола Кузьмич Грунський (1872–1951) досліджував походження старослов'янського письма, мову давніх пам'яток старослов'янської писемності; опублікував такі праці: «Пам'ятки і питання давньослов'янської писемності» (у двох томах; 1904–1906 рр.), «Нариси з історії розробки синтаксису слов'янських мов» (у двох томах; 1910–1911 рр.), «Граматика давньоцерковнослов'янської мови» (1906 р.), «Українська граматика» (1918 р.) та ін.;

Михайло Якович Калинович (1888–1949) – відомий мовознавець, літературознавець, перекладач, академік АН УРСР із 1939 р., професор Київського університету; був редактором «Російсько-українського словника» (1948 р.); заклав підґрунтя зіставної лексикології в українському мовознавстві; займався проблемою походження мови («Походження мови», 1946 р.); опублікував численні праці з історії і теорії лексикографії;

Євген Костянтинівич Тимченко (1866–1948) – один із

організаторів Української академії наук, її дійсний член із 1919 р., член-кореспондент АН СРСР із 1929 р.; відомий як лексикограф (співавтор і редактор першого «Історичного словника української мови», брав активну участь у підготовці «Словаря української мови» Б. Грінченка (1907–1909 рр.)); найвагомішими його працями є «Номінатив і датив в українській мові» (1925 р.), «Вокатив і інструменталь в українській мові» (1926 р.), «Акузатив в українській мові» (1928 р.), «Причинки до української діалектології» (1908 р.), «Одна діалектна особливість вживання морфеми -ся» (1948 р.) та ін.;

Олександр Савич Мельничук (1921–1997) – видатний теоретик мовознавства, академік АН України, член-кореспондент АН СРСР; найважливішими його працями є «Розвиток структури слов'янського речення» (1966 р.), «Про роль мислення у формуванні структури мови» (1966 р.), «Поняття системи і структури мови» (1966 р.) та ін.; виступав як співавтор і редактор таких видань: «Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов» (1966 р.), «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» (1972 р.) та ін.;

Іван Костянтинович Білодід (1906–1981) – український мовознавець, педагог, академік АН УРСР із 1957 р., академік АН СРСР із 1972 р., заслужений діяч науки УРСР із 1966 р.; автор понад 400 наукових праць; основну увагу зосереджував на проблемах історії української мови і лінгвостилістики, загальних мовознавчих питаннях, методології та історії мовознавства; історії української літературної мови присвячені праці «Питання розвитку

мови української радянської художньої прози» (1955 р.), «Українська літературна мова другої половини XVI, XVII і XVIII ст.» (1957 р.), «Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови» (1964 р.); ряд праць І. К. Білодід присвятив дослідженню спадщини Києво-Могилянської академії («Києво-Могилянська академія і розвиток східнослов'янських літературних мов XVII–XVIII ст.» (1973 р.), «Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов» (1979 р.)); І. К. Білодід – співавтор і головний редактор «Курсу історії української літературної мови» (т. 1–2; 1958–1961 рр.), «Сучасної української літературної мови» (т. 1–5, 1969–1973 рр.), відповідальний редактор «Словника української мови» (т. 1–11; 1979–1980 рр.); учений створив низку наукових праць із лінгвостилістики, де проаналізував мову творів класиків української літератури Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Івана Франка, Павла Тичини, Олеся Гончара, Олександра Довженка, Михайла Стельмаха, Андрія Малишка, Юрія Яновського та ін.;

Михайло Андрійович Жовтобрюх (1905–1995) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1964 р., професор із 1965 р.; визначна постать в історії філологічної науки; проводив наукові дослідження з проблем сучасної української літературної мови, історії української мови, історії українського мовознавства, культури усної і писемної мови, соціолінгвістики, порівняльної граматики слов'янських мов; автор монографій «Мова української преси», «Мова української періодичної преси», «Українська

граматика»; співавтор і відповідальний редактор праць «Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика» (1969 р.), «Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія» (1973 р.); працював над створенням «Історії української мови. Фонетики» (1979 р.; у співавторстві з В. Русанівським, В. Скляренком); брав участь у написанні підручників і посібників для університетів і педагогічних інститутів «Історична граматика української мови» (1957 р.), «Курс сучасної української літературної мови» (1972 р.), «Порівняльна граматика української і російської мови» (1978 р.), «Історична граматика української мови» (1980 р.).

Розпочинали свою наукову діяльність у ХХ ст. і продовжили її у ХХІ ст. такі вчені-лінгвісти:

Дмитро Харитонович Баранник (1923–2009) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1972 р., професор із 1972 р., Заслужений працівник вищої школи України з 1985 р., академік Академії наук вищої школи України з 1993 р.; підготував праці з граматики української мови (розділи «Прикметник» і «Числівник» у курсі «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1969 р.)), про діалогічну та усну монологічну мову, функціональну стилістику усної літературної мови («Драматичний діалог» (у співавторстві; 1961 р.); «Усний монолог» (1969 р.); розділ «Стилістика усного мовлення» в книзі «Сучасна українська літературна мова. Стилістика» (1973 р.)), про мову засобів масової інформації (розділ «Мова радіо і телебачення» в книзі «Мова сучасної масово-політичної інформації» (1979 р.));

Флорій Сергійович Бацевич (нар. 4 травня 1949 р.) –

український вчений у галузі комунікативної лінгвістики і філософії, професор, доктор філологічних наук; наукові інтереси зосереджені у сфері загального мовознавства, теоретичної семасіології та ономасіології, комунікативної лінгвістики; «Нариси з функціональної лексикології» (у співавторстві з Т. А. Космедою; Львів, 1998 р.); «Основи комунікативної девіатології» (Львів, 2000 р.); «Нариси з комунікативної лінгвістики» (Львів, 2003 р.); «Основи комунікативної лінгвістики» (К., 2004 р.); «Вступ до лінгвістичної генології» (К., 2006 р.); «Нариси з лінгвістичної прагматики» (Львів, 2010 р.);

Степан Пилипович Бевзенко (1920–2005) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1962 р., професор із 1964 р.; вів дослідження з історії української мови, діалектології, сучасної української літературної мови; опрацював численні українські писемні пам'ятки, що стали основою посібника «Історична морфологія української мови. Нариси із словозміни та словотвору» (К., 1960 р.); під керівництвом С. П. Бевзенка вперше в українському мовознавстві підготовлені два інверсійні словники української мови; брав участь у підготовці Атласу української мови. С. П. Бевзенко разом із Й. Дзендзелівським та П. Чучкою уклав програму збирання матеріалів для регіонального закарпатського діалектологічного атласу (1960 р.); у книзі «Історія українського мовознавства» (К., 1991 р.) подав власну інтерпретацію періодизації історії вивчення української мови; найвідоміші праці: «Нариси з історії граматики української мови. Морфологія» (К., 1953 р.); «Вступ до української діалектології» (Одеса, 1965 р.); «Практичні

заняття з української діалектології» (Одеса, 1970 р.); «Історія української мови. Морфологія» (у співавторстві; К., 1978 р.); «Українська діалектологія» (К., 1980 р.); «Інверсійний словник української мови» (у співавторстві; К., 1985 р.); «Структура складного речення в українській мові» (К., 1987 р.); «Сучасна українська літературна мова» (у співавторстві; К., 1994 р.);

Катерина Григорівна Городенська (нар. 17 листопада 1948 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1991 р., професор із 1993 р.; основні праці: із словотвору 42 сучасної української мови («Словотвірна структура слова» (К., 1981 р.); «Морфеміка української мови», (К., 1987 р.)), морфології і синтаксису («Числівник української мови» (К., 1980 р.); «Грамматика української мови» (К., 1982 р.); «Семантико-синтаксична структура речення» (К., 1983 р.); «Грамматика української мови. Морфологія» (К., 1993 р.); «Теоретична морфологія української мови» (К., 2004 р.) – усі в співавторстві), дериваційного синтаксису («Деривація синтаксичних одиниць» (К., 1991 р.);

Володимир Олександрович Горпинич (нар. 26 листопада 1927 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1974 р., професор із 1976 р., заслужений діяч науки і техніки України з 1995 р.; досліджує проблеми словотвору, топонімії, відтопонімних іменників та прикметників слов'янських мов, антропонімії; автор монографій: «Теоретичні питання відтопонімного словотвору східнослов'янських мов» (1973 р.), «Відтопонімні прикметники в українській мові» (1976 р.), «Назви жителів в українській мові» (1979 р.), «Слов'янська ад'ектонімія і

катойконімія» (2003 р.); автор навчальних посібників «Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія» (1999 р.), «Географічні назви в українській мові» (у співавторстві; 1999 р.), «Українська морфологія» (2002 р.); підручників «Українська мова» (ч. 1–2, 1976–1977 рр.; у співавторстві); методичних посібників: «Будова слова і словотвір» (1976 р.) та ін.; словників: «Русско-украинский орфоэпический словарь» (1992 р.), «Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України», «Прізвища степової України» (обидва 2000 р.), «Словник географічних назв України» (2001 р.), «Прізвища Дніпровського Припоріжжя» (2003 р., у співавторстві);

Павло Юхимович Гриценко (нар. 23 вересня 1950 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1991 р., професор із 1993 р., директор (2008 р.) Інституту української мови НАН України; досліджує українську діалектну мову, проблеми взаємодії діалектів і літературної мови, типології і зв'язків слов'янських діалектних систем, теорії лінгвістичної географії, діалектної текстології й текстографії, історії мовознавства; автор індивідуальних монографій «Моделювання системи діалектної лексики» (1984 р.), «Ареальне варіювання 43 лексики» (1990 р.); ініціював дослідження говірок Чорнобильської зони (співавтор видань «Говірки Чорнобильської зони. Тексти» (1996 р.), «Говірки Чорнобильської зони. Системний опис» (1999 р.)), а також створення Українського діалектного фонофонду (співавтор видання «Український діалектний фонофонд» (2004 р.)); керує підготовкою бази Словника українських діалектів; автор понад 400 публікацій з

українського і слов'янського мовознавства;

Ніна Василівна Гуйванюк (нар. 18 листопада 1949 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1994 р., професор із 1995 р.; підготувала й опублікувала такі праці з теорії синтаксису: «Засоби вираження присвійності в українській мові» (1975 р.), «Співвідношення об'єктивної і суб'єктивної модальності в реченні» (1997 р., у співавторстві), «Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць» (1999 р.), «Питальні речення в сучасній українській мові» (2000 р., у співавторстві), «Антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ» (2001 р., у співавторстві); автор підручника «Українська мова» (1998 р., для 8–9 класів шкіл із румунською мовою навчання); співавтор підручників і навчальних посібників для шкіл і вищих навчальних закладів: «Сучасна українська мова. Синтаксис. Лабораторний практикум» (1989 р.), «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Збірник вправ» (1992 р.), «Синтаксис української мови. Проблемні питання» (1994 р.), «Українська мова» (1999 р., для 8–9 класів шкіл з угорською мовою навчання), «Українська мова» (2000 р., для 8–9 класів шкіл із польською мовою навчання);

Сергій Іванович Дорошенко (нар. 7 березня 1924 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1982 р., професор із 1984 р., Заслужений діяч науки і техніки України з 1992 р.; автор праць із синтаксису сучасної української мови («Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові» (1980 р.) та ін.), навчальних посібників («Практикум з курсу

стилістики української мови» (1967 р.); «Вступ до мовознавства» (1974 р., у співавторстві); «Методика викладання української мови» (1989 р., 1992 р.; у співавторстві); «Основи культури і техніки усного мовлення» (1997 р., 2002 р.); «Основи наукових досліджень з лінгвістики» (2001 р.); «Культура усного мовлення державного управління» (2001 р.), «Граматична стилістика української мови» (1985 р.); «Загальне мовознавство» (2006 р.);

Петро Семенович Дудик (нар. 10 червня 1926 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук і професор із 1974 р., Заслужений працівник вищої школи України з 1985 р.; автор праць із синтаксису сучасної української мови («Неповні речення в сучасній українській мові» (1958 р.), «Сучасна українська літературна мова. Синтаксис» (1972 р.; у співавторстві), «Синтаксис сучасного українського літературного мовлення» (1973 р.), «Словосполучення в українській літературній мові» (1998 р.), «Просте ускладнене речення» (2002 р.)), навчальних посібників для педагогічних вузів («Вступ до мовознавства» (1974 р., у співавторстві), «Із синтаксису простого речення» (1999 р.)), методичних посібників («Вивчення української мови в 7 класі» (1979 р.), «Вивчення української мови у 8 класі» (1981 р.));

Світлана Яківна Єрмоленко (нар. 30 жовтня 1937 р.) – відомий український мовознавець, доктор філологічних наук із 1984 р., професор із 1990 р., член-кореспондент НАН України з 2009 р.; підготувала й опублікувала такі праці з лінгвостилістики, синтаксису, мови фольклору, правопису, культури мови: «Синтаксис віршової мови» (1969 р.), «Синтаксис і стилістична семантика»

(1982 р.), «Фольклор і літературна мова» (1987 р.), «Нариси з української словесності (стилістика і культура мови)» (1998 р.); у співавторстві – «Українська літературна вимова і наголос. Словник-довідник» (1973 р.), «Мова і час» (1977 р.), «Життя слова» (1978 р.), «Складні випадки українського правопису» (1980 р.), «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989 р.), «Культура української мови. Довідник» (1990 р.), «Новий російсько-український словник-довідник» (1996 р.), «Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери» (1998 р.), «Словник епітетів української мови» (1998 р.), «Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» (2001 р.) та ін.; керівник проекту відділу стилістики та культури мови Інституту української мови НАН України «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела» (2007 р.);

Євгенія Анатоліївна Карпіловська (нар. 12 травня 1957 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 2000 р., професор із 2006 р., фахівець у галузі морфеміки, словотвору, лексикології, лексикографії української мови, структурно-математичної та прикладної лінгвістики; опублікувала такі праці: «Кореневий гніздовий словник української мови» (2002 р.), «Конструювання складних словотворчих одиниць» (1990 р.), «Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови» (1998 р.; у співавторстві), «Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація» (1999 р.), «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» (2008 р.;

у співавторстві), «Обернений частотний словник сучасної української художньої прози (1998 р.; співакладач), «Словник афіксальних морфем української мови» (1998 р.; співакладач), «Шкільний словотвірний словник сучасної української мови» (2005 р.; співакладач), «Українська мова. Енциклопедія» (3-тє вид., 2007 р.; автор статей, член редколегії), «Вступ до комп'ютерної лінгвістики» (2003 р.), «Вступ до прикладної лінгвістики. Комп'ютерна лінгвістика» (2006 р.), «Теоретичні та прикладні проблеми комп'ютерної лінгвістики (2006 р.; у співавторстві);

Ніна Федорівна Клименко (нар. 22 жовтня 1939 р.) – член-кореспондент Академії наук України, доктор філологічних наук, професор; коло наукових інтересів: загальне мовознавство, україністика (словотворення, морфеміка), лексикологія, семасіологія, комп'ютерна лінгвістика, неоелліністика; запропоновану Н. Ф. Клименко методику типологічного зіставлення мов на морфемному рівні застосовують науковці України, Естонії, Словаччини, Німеччини; під керівництвом професора Клименко та за її участю створено «Морфемно-словотвірний фонд української мови», вперше в Україні укладено за допомогою комп'ютера «Частотно-валентний словник афіксальних морфем української мови» (К., 1998 р.) та «Шкільний словотвірний словник сучасної української мови» (К., 2005 р.); член редколегії і співавтор енциклопедії «Українська мова» (2000 р.; 2-ге вид. 2004 р.; 3-тє вид. 2007 р.); учасник міжнародних з'їздів славістів, конгресів україністів, елліністів, міжнародних та українських наукових конференцій; із 2003 р. професор Н. Ф. Клименко – член комісії з

питань словотвору при Міжнародному комітеті славістів; Ніна Федорівна Клименко – засновник кафедри елліністики в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, яку вона очолила 1999 р.; за цей час опубліковано «Практичний курс новогрецької мови» (частина 1, К., 1998 р.), перший в лексикографії «Новогрецько-український словник» (К., 2003 р.; 2-ге видання 2005 р., разом із О. Д. Пономаревим і Є. К. Чернухіним), першу в Україні антологію «Новогрецька література в українських перекладах» (К., 2005 р., упорядник разом із О. Д. Пономаревим); опублікувала кілька десятків статей, присвячених проблемам теоретичної граматики новогрецької мови, зіставної лексикології новогрецької та української мов, зіставного українсько-новогрецького словотворення, що дозволили розгорнути елліністичні студії в Україні; у 2005 р. прийнято до друку «Українсько-новогрецький словник» (упорядник разом з О. Д. Пономаревим та А. О. Савенком); перекладено з новогрецької Хр. Янарас «Нерозривна філософія» (К., 2001 р.; разом із А. М. Чердаклі), М. Тріандафілідис «Мала граматика новогрецької мови» (Салоніки, 2003 р.; разом із О. Д. Пономаревим); крім того, за участю професора були підготовлені й опубліковані такі праці: «Частотний словник сучасної української художньої прози» (т. 1–2; К., 1981 р.), «Обернений частотний словник сучасної української художньої прози» (К., 1998 р.), «Словник афіксальних морфем української мови» (відповідальне редагування – К., 1998 р.), «Структурна граматика сучасної української мови» (К., 1972 р.), «Морфемна будова сучасної української мови» (К., 1975 р.),

«Нариси з контрастивної лінгвістики» (К., 1979 р.), «Словотвір сучасної літературної української мови» (К., 1979 р.), «Формалізовані основи семантичної класифікації лексики» (К., 1982 р.), «Лексична семантика в системі “людина-машина”» (К., 1986 р.), «Використання ЕОМ у лінгвістичних дослідженнях» (К., 1990 р. (рос. мовою)), «Мови європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія» (К., 1995 р.), «Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Матеріали до історії» 47 (К., 2005 р.), «Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови» (К., 1998 р.), «Практичний курс новогрецької мови» (К., 1998 р.); Н. Ф. Клименко – одноосібний автор таких монографій: «Система афіксального словотворення сучасної української мови» (К., 1973 р.), «Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові» (К., 1984 р.), «Як народжується слово» (К., 1991 р.), «Основи морфеміки сучасної української мови» (К., 1998 р., 2000 р.); праці Н. Ф. Клименко (понад 300 опублікованих досліджень) надруковано на Кіпрі, в Греції, Голландії, Словаччині, Німеччині;

Алла Петрівна Коваль (нар. 9 березня 1923 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук із 1972 р., професор із 1973 р., автор багатьох наукових та науково-популярних праць із історії української мови, стилістики, культури мови: «Культура української мови» (1964 р.), «Науковий стиль сучасної української літературної мови» (1970 р.), «Культура ділового мовлення» (1974 р.), «Крилаті вислови в українській літературній мові» (1975 р.; співукладач), «Практична стилістика сучасної української

мови» (1978 р.), «Слово про слово» (1986 р.), «Життя і пригоди імен» (1988 р.), «Спочатку було Слово. Крилаті вислови біблійного походження в українській мові» (2001 р.), «Знайомі незнайомці. Походження назв поселень України» (2001 р.) та ін.;

Михайло Петрович Кочерган (нар. 8 листопада 1936 р.) – український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, лауреат премії Ярослава Мудрого в галузі науки і техніки Академії вищої школи, Заслужений працівник освіти України; читає лекції в навчальних закладах Болгарії, Польщі, Угорщини, Югославії та Швейцарії; автор 212-ти наукових праць, опублікованих в Україні, Росії, Польщі, Болгарії, Чехії, з-поміж них: «Слово і контекст. Лексична сполучуваність і значення слова» (Львів, 1980 р.), «Воспитание словом» (К., 1989 р.; у співавторстві), «Методика організації науково-дослідної роботи» (К., 2000 р.; у співавторстві), «Вступ до мовознавства» (К., 2000 р., 2001 р., 2004 р., 2005 р., 2006 р.), «Загальне мовознавство» (К., 1999 р., 2001 р., 2003 р., 2006 р., 2008 р.), «Основи зіставного мовознавства» (К., 2006 р.);

Віталій Макарович Русанівський (1931–2007) – український науковець, філолог, мовознавець-україніст, викладач 48 і славіст; автор близько 350-ти праць із проблем сучасної української мови й історії, українського, слов'янського і загального мовознавства, історичної граматики, історії української літературної мови, культури мови, правопису, взаємозв'язків української та інших слов'янських мов, автор багатьох досліджень із проблем лексикографії та семантики, методології лінгвістичних досліджень, семасіології, термінології, соціолінгвістики, стилістики: «Значення і

взаємозв'язок граматичних категорій виду і часу в українській мові XVI–XVII століть» (1959 р.), «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1959 р.), «Структура українського дієслова» (1971 р.), «Філософські питання мовознавства» (1972 р.), «Дієслово – рух, дія, образ» (1977 р.), «Мова. Людина. Суспільство» (1977 р.), «Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI – початку XVIII ст.» (1978 р.), «Життя слова» (1978 р., у співавторстві), «Науково-технічний прогрес і мова» (1978 р.), «Походження і розвиток східнослов'янських мов» (1980 р.), «Історія української мови» (т. 1–4, у співавторстві; 1978–1985 рр.), «Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов» (1985 р.), «Структура лексичної і граматичної семантики» (1988 р.), «Грамматика української мови. Морфологія» (1993 р.), «Культура українського народу» (1994 р.), «Історія української літературної мови» (2001 р., 2002 р.), «У слові – вічність (мова творів Т. Г. Шевченка)» (2002 р.), «Українська мова» (співголова редакційної колегії та один з авторів енциклопедії; 2000 р., 2004 р.), «Українське мовознавство у західних і південних слов'ян» (у співавторстві, 2005 р.); очолював редакційні колегії українського правопису: «Український правопис» (1960 р., 1990 р., 1993 р., 2002 р., 2005 р., 2007 р.), «Довідник з української орфографії і пунктуації» (1964 р., 1973 р., 1984 р., 1986 р.), «Складні питання сучасного українського правопису» (1980 р.); був укладачем та відповідальним редактором словників різних типів (член редколегії «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980 рр.), «Орфографічного словника української

мови» (1975–2006 pp.);

Любов Іванівна Мацько (нар. 9 лютого 1939 р.) – український науковець, мовознавець, педагог. Доктор філологічних наук з 1986 р., професор з 1987 року, дійсний член НАПН України з 1999 року. Є членом науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України, багаторічним науковим членом редколегій мовознавчих видань «Дивослово», «Рідні джерела», членом спеціалізованих рад із захисту дисертацій і 6 редколегій педагогічних і філологічних видань. Автор понад 450 публікацій з українського мовознавства, історії української літературної мови, культури мови, риторики, методики навчання української мови у школах і вищих навчальних закладах: «Стилістика української мови: Підруч. для студ. вищ. закл. освіти» (2003 р.), «Риторика: Підруч. для студ. вищ. закл. освіти» (2003 р.), «Культура української фахової мови: Навч. посіб.» (2007 р.), «Українська мова в освітньому просторі: Навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»» (2009 р.), «Українська мова: 9 кл.: зб. текстів для диктантів: держ. підсумк. атестація» (2010 р.), «Мова наша – українська: Навчально-методичний посібник для вчителя» (2011 р.), «Українська мова. навчальний посібник. Тести» (2011 р.), «Українська мова. Збірник диктантів для державної підсумкової атестації з української мови : 9 кл.» (2011 р.), «Українська наукова мова (теорія і практика): Навчальний посібник» (2011 р.), «Мережевий мультимедійний навчально-методичний комплекс «Українська мова для іноземців» (у співавторстві, 2012 р.);

Анатолій Панасович Загнітко (нар. 14 жовтня 1954 р.) – доктор філологічних наук (1992 р.), доцент (1990 р.), професор (1993 р.), академік Академії наук вищої школи України (1993 р.), Відмінник освіти України (1995 р.), лауреат премії імені Ярослава Мудрого (2001 р.), лауреат премії НТШ у США (2002 р.), у 2007 році нагороджений нагрудним знаком «Петро Могила» Міністерства освіти і науки України за успіхи в науковій та організаційній роботі, Заслужений працівник освіти України (2008 р.), дійсний член НТШ (2011 р.), член-кореспондент НАН України (2012 р.).

Автор більше 200 наукових праць, з-поміж них монографій і навчальних посібників: «Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці» (1990 р.), «Основи функціональної морфології» (1991 р.), «Система і структура морфологічних категорій сучасної української мови (проблеми теорії)» (1993 р.), «Теоретична граматика української мови. Морфологія» (1996 р.), «Український синтаксис: У 2-х ч.» (1996 р.) та ін.

Безперечно, це імена не всіх науковців, які і нині провадять активну науково-дослідницьку діяльність. Не можемо не згадати Світлану Володимирівну Ломакович, Віктора Антоновича Чабаненка, Лідію Андріївну Лисиченко, Тетяну Анатоліївну Космеди, Миколу Васильовича Мірченка, Олену Олександрівну Селіванову, Олександра Дмитровича Пономарева та багатьох інших представників сучасної української лінгвістичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1991. – 231 с.
2. Дослідження з мовознавства в Українській РСР за сорок років. – К. : Вид-во АНУРСР, 1957. – 309 с.
3. Жовтобрюх М. А. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918–1941) / М. А. Жовтобрюх. – К., 1991. – 346 с.
4. Історія українського мовознавства. – Одеса, 1980. – 35 с.
5. Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. – К. : Наук. думка, 1967. – 454 с.
6. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV – XVII ст. / В. В. Німчук. – К. : Наук. думка, 1985. – 223 с.
7. Павлюк М. В. Історія українського мовознавства XIV – XVIII ст. : конспект лекцій / М. В. Павлюк. – Одеса, 1970. – 36 с.
8. Павлюк М. В. Основні етапи розвитку українського мовознавства дожовтневого періоду / М. В. Павлюк. – К., 1978. – 122 с.
9. Розвиток мовознавства в УРСР 1967 – 1977. – К. : Наук. думка, 1980. – 247 с.

Додаткова література

1. Бевзенко С. П. Вступ до української діалектології / С. П. Бевзенко. – Одеса, 1965. – 58 с.

2. Будагов Р. А. Портреты языковедов XIX – XX вв: Из истории лингвистических учений / Р. А. Будагов. – М. : Наука, 1988. – 317 с.
3. Горецкий П. Й. Історія української лексикографії / П. Й. Горецкий. – К., 1963. – 158 с.
4. Жовтобрюх М. А. Мовознавство на кафедрах вищих шкіл республіки (1967 – 1977) / М. А. Жовтобрюх // М-во. – 1977. – № 5.
5. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005: матеріали до історії. – К. : Довіра, 2005. – 565 с.
6. Москаленко А. А. Нарис історії української діалектології / А. А. Москаленко. – Одеса, 1961–1962. – 128 с.
7. Постаті та ідеї : З історії мовознавства в Україні. – К., 1995. – 234 с.
8. Русанівський В. М. Україністика // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000. – С. 648 – 652.
9. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 506 с.
10. Українська мова : Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
11. Шевельов Ю. В. Портрети українських мовознавців / Ю. В. Шевельов. – К., 2002. – 265 с.

Словники

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов [Электронный ресурс] / О. С. Ахманова. – Режим доступа : <http://www.classes.ru/grammar/174.Akhmanova/>
2. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2010. – 769 с.
4. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К., 1998.

Інформаційні ресурси

1. Василь Німчук. Мовознавство. Історія української культури.
Т.1. [Opera - \[Історія української культури. Головна сторінка.\]](#)
2. Інтегрована лексикографічна система “Словники України”.
3. Матеріали, розміщені на вебсторінках:
 - 1) www.education.gov.ua – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України.
 - 2) www.nduv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.
4. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. / В. В. Німчук. – К. : Наукова думка, 1985. – 220 с.
<http://litopys.org.ua/nimchuk/nim.htm>
5. Нормативна база (Закони, Положення, Укази Президента України, Листи МОНУ, Постанови Кабінету Міністрів).
6. Юрій Шевчук. Мовна шизофренія – нова, потужна форма русифікації
Читайте більше тут:

http://zik.ua/news/2015/07/08/yuriy_shevchuk_movna_shyzofreniya_nova_potuzhna_forma_rusyfikatsii_605587

7.

<http://www.classes.ru/grammar/135.Zvegintsev/worddocuments/i.htm>

8. <http://www.philology.ru/linguistics1/bondarko-01.htm>

9. <http://lib.vvsu.ru/books/semiotika1/default.asp>

10. <http://www.ec-dejavu.net/c/Concept.html>

11. <http://www.huminst.ru/lib/Лингвистика/Золотова>

12. <http://danefae.org/pprs/gorwkova/zoloto.htm>

13. http://www.classes.ru/grammar/168.Arutyunova/source/worddocuments/_37.htm

ЗМІСТ

Загальні положення.....	3
Програма навчальної дисципліни «Історія українського мовознавства».....	5
Структура залікового кредиту навчальної дисципліни.....	8
Теми практичних занять.....	9
Практичне заняття № 1.....	11
Практичне заняття № 2.....	15
Практичне заняття № 3.....	19
Практичне заняття № 4.....	24
Практичне заняття № 5.....	31
Практичне заняття № 6 – 7.....	36
Практичне заняття № 8.....	38
Контрольна робота.....	40
Зміст самостійної роботи	51
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	53
Методи навчання.....	59
Методи контролю.....	60
Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни.....	61
Критерії оцінювання.....	62
Додатки.....	64
Історія українського мовознавства в іменах.....	64
Рекомендована література.....	83